

ČITAČ – NAVJESTITELJ RIJEČI BOŽJE U LITURGIJI

Uvod

Središnje mjesto u životu Crkve i vjernika bez sumnje pripada Riječi Božjoj. Međutim, iako je od samih početaka Crkve Riječ Božja bila temelj i izvor sveukupnog kršćanskog života krajem Srednjega vijeka uočava se progresivno udaljavanje u toj mjeri da neki govore o „rastavi“ ili „progonstvu“ Riječi.¹ Razlozi odvajanja Riječi od života Crkve mnogostruki su i kompleksni. Tako je na primjer kler često imao siromašnu doktrinalnu pripremu zbog čega nije bio u mogućnosti razumjeti i adekvatno protumačiti Riječ Božju. S druge pak strane najveći dio vjernika bio je nepismen te kao takav nije mogao direktno pristupiti čitanju i proučavanju Svetoga Pisma. Nadalje novi narodi koji su se obraćali na kršćanstvo nisu primali adekvatnu katehetsku pripremu.

Zahvaljujući Drugom Vatikanskom koncilu Riječ je Božja iznova pronašla svoje središnje mjesto u liturgiji koja je bez nje nezamisliva i nerazdvojiva. Tako prema dogmatskoj konstituciji o Božanskoj objavi Dei Verbum 24

Od najveće je važnosti u liturgijskoj službi Sveto pismo. Iz njega se uzimaju čitanja i tumače u homiliji; iz njega se pjevaju psalmi; njime su nadahnute i prožete molitve, zazivi i liturgijske pjesme; od njega čini i znakovi primaju svoje značenje. Stoga za obnovu, napredak i prilagođavanje svete liturgije treba njegovati onaj slatki i živi osjećaj Svetog pisma o kojemu svjedoči časna predaja istočnih i zapadnih obreda.

Nadalje u broju 35.1 čitamo: „Neka se u svetim slavljinama obnovi obilnije, raznovrsnije i prikladnije čitanje Svetoga pisma“ a u broju 51: „Da bi se vjernicima pripratio što bogatiji stol riječi Božje, neka se svestranije otvore biblijske riznice, tako da se kroz utvrđeni broj godina narodu pročita istaknutiji dio Svetoga pisma“.

Jedno od velikih plodova Drugog vatikanskog koncila je i aktivno sudjelovanje vjernika u liturgiji: „U liturgijskim obredima neka svatko, bio služitelj ili vjernik, vrši svoju službu i čini samo ono i sve ono što na nj spada prema naravi obreda i prema liturgijskim propisima“ (Dei Verbum 28). Jedna od povjerenih liturgijskih službi je i služba čitača: „Pravu liturgijsku službu vrše također i ministranti, čitači, tumači i oni koji pripadaju zboru pjevača. Stoga neka svoju ulogu vrše tako iskrenom pobožnošću i urednošću kakva pristoji tako važnoj službi i kakvu Božji narod od njih s pravom traži. Sve ih stoga treba na svoj način brižljivo zadojiti liturgijskim duhom i poučiti da svoje uloge obavljaju pravilno i skladno“ (Dei Verbum 29).

Kako bi čitač u liturgiji mogao što autentičnije vršiti povjerenu mu tako lijepu ali u isto vrijeme i tako odgovornu službu te kako bi pozitivno odgovorio na navedene koncilske pozive potrebno je prisjetiti se o kakvoj je službi i poslanju riječ. Stoga ćemo se u prvom dijelu našeg promišljanja osvrnuti na

¹ E. Bianchi, *Non siamo migliori. La vita religiosa nella chiesa, tra gli uomini*, Qiqajon, Bose, 2002., str. 12.

službu čitača u liturgiji te na temeljne značajke Božje riječi koju su čitači u liturgiji pozvani ne samo proglasiti nego i navijestiti. U drugom dijelu donijet ćemo neke od praktičnih smjernica za što bolju pripremu i naviještaj Riječi Božje u liturgiji.

1. Temeljne značajke Božje riječi

Da bismo mogli razumjeti i navijestiti Božju riječ potrebno je prije svega ukazati na činjenicu „da je Bog u Svetom Pismu govorio po ljudima na ljudski način“ (Dei Verbum 12) zbog čega „[...] riječi Božje, izrečene ljudskim jezicima, postadoše slične ljudskom govoru, kao što jednoć Riječ vječnog Oca, uzevši slabo ljudsko tijelo, postade slična ljudima“ (Dei Verbum 13). Štoviše evanđelist Ivan započinje svoje evanđelje Proslovom u kojemu nam objavljuje da je Riječ koja u početku bijaše kod Boga, koja bijaše Bog i koja bijaše u Bogu postala tijelom i nastanila se među nama. U izrazu „i Riječ bijaše kod Boga“ prijedlog *pros* – „kod“ možemo prevesti i „prema“. „i Riječ bijaše prema Bogu“ prijevod je u kojemu dolazi do izražaja identitet Logosa koji je u trajnom odnosu s Bogom, koji je okrenut prema njemu i koji postoji u relaciji s njim. No u isto vrijeme govori nam da Logos, Riječ nije izolirani, samotni Bog. Činjenica da je Riječ bila prema Bogu govori nam da je Bog komunikacija, da se je htio objaviti te ući u odnos i u dijalog s čovjekom. Naš Bog je Bog koji govori, Bog koji nam se objavljuje. Na koji način? Putem Riječi koja bijaše od početka kod Boga, koja bijaše prema njemu i koja bijaše Bog. Martin Buber će interpretirajući navedeni izraz predivno reći: „U početku bijaše odnos“.

Možemo, dakle, zaključiti da je itinerarij spasenja objavljena Riječ. Ali ne na nekom apstraktnom čovjeku nerazumljivom i nedokučivom jeziku nego naprotiv u skladu sa zakonitostima ljudskoga govora kao što će reći i pisac poslanice Hebrejima: „Više puta i na više načina Bog nekoć govoraše po prorocima; konačno, u ove dane, progovori nama u Sinu“ (1,1-2). Sjetimo se kako se Isus objavljivao svojim suvremenicima. Nije im se obraćao teološkim ili filozofskim rječnikom nego jezičnim kategorijama svojih sugovornika, kategorijama koje su mogli razumjeti i koje su u svojem svakodnevnom govoru i sami upotrebljavali. Tako im je na primjer govorio o kraljevstvu Božjemu kao o dragocjenom biseru, goruščinu zrnju, kruhu koje žena mijesi, itd.

Božji naum spasenja ostvaruje se, dakle, putem naviještene riječi. Stoga je nemoguće razumjeti a dakako i navijestiti Božju riječ bez poznavanja značajki i normi ljudskoga govora. Zato ćemo se ukratko osvrnuti na tri temeljne značajke ljudske a dakako i Božje riječi kako bismo potom mogli definirati službu i poslanje čitača u liturgiji. Prema Massimu Grilliu riječ je o objavi, pozivu i komunikaciji.²

² M. Grilli, *Il Pathos della Parola. I profeti di Israele*, Paoline, Torino, 2000., str. 18-24.

1.1. Riječ kao objava

Prva značajka riječi je objava. Naime prema njemačkom filozofu Heideggeru mogućnost govora nije samo jedna od čovjekovih mogućnosti nego je ona koja ga određuje: „Čovjek ne bi bio čovjek kada mu ne bi bilo dozvoljeno govoriti – reći »jest«“. ³ Jedna od najznačajnijih funkcija riječi je informacija jer upravo putem jezika čovjek izražava svoje osjećaje, misli, čine, odluke... Čovjek riječju na objavljuje samo sebe drugome nego i samome sebi. Drugim riječima riječ nam je potrebna ne samo da bi nas drugi mogli razumjeti nego da bismo i mi mogli razumjeti same sebe. Objavljujući se drugoj osobi čovjek spoznaje druge ali i samoga sebe te se susreće s istinom o sebi i drugome. Stoga da bismo se mogli u potpunosti ostvariti kao osobe potrebno je imati nekoga tko će nas znati i htjeti slušati. ⁴

1.2. Riječ kao poziv

Druga značajka riječi je poziv. Naime da bi postao „JA“ čovjek ima potrebu za jednim „TI“. Svatko od nas u svome srcu nosi i osjeća neutaživu želju za drugom osobom jer samo ulaskom u odnos s drugim čovjek se može u potpunosti ostvariti kao čovjek, kao biće odnosa. U Knjizi postanka Bog nam objavljuje duboku istinu o čovjeku a to je da se može ostvariti samo u susretu i komunikaciji s drugim. Naime prema drugom izvještaju o stvaranju Post 2,4b–25 Bog stvara čovjeka te ga postavlja u edenski vrt da ga obrađuje i čuva. Ali Bog zamjećuje da nije dobro da čovjek bude sam u samoći svojoj te odlučuje da mu stvori pomoć kao što je on (r. 18). Međutim hebrejski izraz *k'negdô* koji prevodimo izrazom „kao što je on“ možemo prevesti i „ispred“. Čovjek se može ostvariti kao čovjek samo u susretu s nekim koji je ispred njega, s nekim kojega može gledati licem u lice.

Doista nakon konstatacije o čovjekovoj samoći Bog stvara životinje te ih dovodi preda nj. Čovjek im daje imena ali u njima ne pronalazi pomoć kao što je on, ne nalazi nekoga tko će stajati ispred njega i s kim će moći stupiti u dijalog. Čovjek im daje imena ali životinje mu ne mogu uzvratiti riječju. Stoga Bog stvara ženu i dovodi ju pred čovjeka koji u susretu s njom kliče: „Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mogega! Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta“ (r. 23). U čovjekovu stvaranju kao biću odnosa koje se može u potpunosti ostvariti samo u susretu s nekim tko stoji ispred njega i koji mu na riječ odgovara riječju otkrivamo drugu značajku čovjekova govora a to je poziv, apel za jednim „TI“ s kojim će moći dijalogizirati. U konačnici čovjekov život kako će prelijepo reći Massimo Grilli nije drugo negoli putovanje prema jednome „TI“ i put traženja jednoga „lica“ s kojim će moći ući u dijalog. ⁵ Na taj način dolazimo i do treće temeljne značajke riječi a to je komunikacija.

³ M. Heidegger, *In cammino verso il linguaggio*, Mursia, Milano, 1973., str. 189.

⁴ M. Grilli, *Il Pathos della Parola. I profeti di Israele*, Paoline, Torino, 2000., str. 20.

⁵ *Isto*, str. 21.

1.3. Riječ kao komunikacija

U uzajamnosti „JA“ i „TI“ riječ teži k stvaranju jednoga „MI“ u kojemu se „JA“ i „TI“ ne gube, ne poništavaju i ne podređuju nego se uzajamno prihvaćaju u međusobnoj različitosti. U „MI“ odnosu i komunikaciji riječ se ne mora truditi da drugoga uvjeri pod svaku cijenu u svoju istinitost ili pak da opravda sebe i drugoga. Iz osobnog iskustva znamo da su u društvu monologa drugi značajni samo u onom trenutku u kojem ulaze i u onoj mjeri u kojoj se uklapaju u naše sheme. U društvu dijaloga svatko stoji pred drugim ne u stavu nadmoći, superiornosti ili straha nego u stavu međusobna prihvaćanja, susreta sa samim sobom i s drugim.

Nadalje u „MI“ postajemo odgovorni jer međusobno zajedništvo nije potaknuto željom za nadmetanjem nego željom za pripadnošću i prihvaćanjem drugoga u njegovoj različitosti i slobodi. Samo odgovornost za drugoga čini nas zrelim i ostvarenim osobama. Pitanje „gdje je brat tvoj?“ koje Bog u Post 4,9 postavlja Kajinu upućeno je svakomu čovjeku. Poput Kajina svaki je čovjek odgovoran za darovana mu i povjerena brata. Odgovor na postavljeno mu pitanje kao i ispunjenje povjerena mu poslanja čovjek će moći ostvariti samo u susretu sa samim sobom i s drugim, tj. u međusobnoj komunikaciji.⁶

Naime pogledamo li izvještaj o Kajinu i Abelu (Post 4,1-24) uočit ćemo da odsutnost riječi dovodi do smrti drugoga. Potaknut ljubomorom prema bratu Abelu koja ga je iznutra izjedala i srdžbom koja je poput zvijeri u njemu čučala čekajući svaki čas kada će ga zaskočiti, Kajin poziva Abela da izađu van. Međutim u hebrejskom tekstu ne nalazimo izraz „hajdemo van“ (Post 3,8) na temelju čega možemo zaključiti kako je nedostatak međusobne komunikacije doveo do ubojstva drugoga. Poput Adama i Kajin se mogao ostvariti u dijalogu s drugim oslobađajući se ljubomore i srdžbe koje su dovele do bratova ubojstva.

Tri temeljne značajke ljudske riječi: objava, poziv i komunikacija značajke su i Božje riječi. U Isusu Kristu, utjelovljenoj Riječi koja se nastanila među nama nevidljivi Bog objavio nam je svoje lice pozivajući nas na dijalog i zajedništvo. Za razliku od Markova evanđelja u kojemu su Isusove prve riječi poziv na obraćenje: „Ispunilo se vrijeme, približilo se kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte evanđelju“ (1,15) i Lukina u kojemu nalazimo odgovor dvanaestogodišnjeg Isusa roditeljima: „Zašto ste me tražili? Niste li znali da mi je biti u onome što je oca mojega?“ (2,49) u Ivanovu evanđelju prve Isusove riječi upućene ljudima pitanje je „Što tražite?“ (1,38) koje utjelovljeni Logos upućuje dvojici Ivanovih učenika. Riječ je o pitanju kojim utjelovljena Riječ želi ući u odnos i dijalog s čovjekom apelirajući na njegovu slobodu i potičući ga da započne svoj put traženja punine života.

„Dođite i vidjet ćete“ (1,39) Isusov je odgovor u kojemu ih ne poziva samo da dođu i da vide mjesto njegova boravka nego da budu zajedno s njim. Riječ je o pozivu na zajedništvo. Na taj način u Božjoj vječnoj riječi koja je postala

⁶ Isto, str. 22-24.

čovjekovo tijelo Bog nam objavljuje da je zajedništvo cilj i smisao životnog putovanja svakoga čovjeka napose onog posljednjeg koje smo pozvani ostvarivati već „sada“ i „ovdje“.

2. Služba čitača

Navedene značajke riječi trebale bi se ostvariti i ostvaruju se na poseban način u navješćanju Božje riječi u liturgiji koja je povjerena službi čitača a koju možemo usporediti s proročkim poslanjem. Naime prema Bernardinu Škunca:

Valjalo bi ponajprije reći da je u bogoslužju riječ o drugačijem čitanju, jer se radi o posve drugačijoj riječi, o Božjoj riječi. Nije li stoga prikladnije kazati da se u bogoslužju *naviješta* Riječ? Čitač, naime, prenosi Vijest, dapače Veselu vijest, Božju riječ. On je u bogoslužju kao navjestitelj, kao glasonoša, kao prorok koji je svjestan da ne govori svoje misli niti misli nekoga koji je sličan njemu, nekoga čovjeka.⁷

Naime poput proroka čitač je pozvan ne jednostavno proglasiti nego štoviše navijestiti Božju riječ – Radosnu vijest spasenja – cijeloj zajednici u dubokoj i trajnoj svijesti da ne govori svoje riječi nego Riječi samoga Boga u kojima nam je objavio put spasenja i punine života. No, da bi mogao biti istinski i autentični navjestitelj Božje riječi potrebno je da se čitač, poput proroka, osobno susretne s Riječju te da ga ona zahvati, ispuni i promjeni. Naime tek onda kada Riječ Božja koju je pozvan navijestiti zaživi u njegovu srcu odjeknut će i u srcu slušatelja kao objava, poziv i zajedništvo.

Riječ je o vrlo odgovornoj službi koja ukoliko želi biti dosljedna Božjoj spasenjskoj riječi koju naviješta treba biti autentična, tj. potrebno je da riječ koju naviješta zaživi ponajprije u srcu čitača. Poput proroka čitači su pozvani ne samo navijestiti riječ u liturgiji nego postati odgovorni za nju u punom i pravom smislu riječi. U tom svjetlu služba čitača u liturgiji daleko je više od jednostavne službe. Usudujemo se reći da je riječ o osobnom pozivu i odgovornom poslanju: biti čovjek Riječi. Poput proroka čitač je pozvan ući u osoban dijalog s Riječju pri čemu je potrebno voditi računa o dvije značajke svakog dijaloga: prihvatanju različitosti i poštivanju distanci.

Naime pred Božjom riječju čovjek se ne može odnositi kao prema ljudskoj riječi. Naprotiv pred Božjom riječju čovjek osjeća strahopoštovanje jer shvaća i osjeća da je drugačija od njegove, tj. da je lice Boga objavljeno u Bibliji drugačije od njegovih misli i shema. Riječ je o dijalogu u kojemu ga Božja svezremenska riječ ne želi samo informirati nego prije svega formirati, potaknuti na djelovanje, na promjenu, na put rasta i sazrijevanja. Stoga u dijalogu s Božjom riječju čitač jednako kao i svaki čovjek pozvan je prihvatiti različitost Božje i ljudske riječi u dubokoj svijesti da će ona za njega zauvijek ostati misterij. Dietrich Bonhoeffer će s pravom reći da čovjek današnjice ne voli misterij. Doista u svakodnevnom životu vjerujemo i ponašamo se kao da znamo

⁷ B. Škunca, *Bogoslužje u župnoj zajednici*, Hrvatski Institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1997., str. 49.

sve o drugome, svijetu pa čak i o Bogu. Međutim koliko god se trudili i željeli u konačnici riječ je o čovjekovu trajnom i nedokučivom misteriju.

U dijalogu s Božjom riječju, osim poštovanja međusobne različitosti, čitač je pozvan poštivati međusobno odstojanje jer u susretu s Riječju čovjek ne može činiti što mu je volja, ne može se ponašati kako mu se prohtje, ne može njome gospodariti ni manipulirati, ne može se u odnosu s njom poigravati kao dijete s lego kockicama, ne može ju tumačiti prema svojoj volji tražeći u njoj ono što mu odgovara ili što mu se sviđa ovisno o situaciji ili raspoloženju u kojem se trenutno nalazi. Naprotiv u susretu i dijalogu s Riječju čitač je pozvan prihvatiti i poštivati distancu koja je prvi i nužni preduvjet svakog dijaloga i odnosa. Potvrdu navedenoj tvrdnji nalazimo u samoj Bibliji. Naime u Izl 19 Bog zapovijeda Mojsiju da postavi granicu na brdu na kojemu će On sići što francuski egzegeta G. Auzou tumači na slijedeći način: „Bog silazi...ali treba ‘držati distance’... Zajedništvo i susret nisu nikada konfuzija; oni se mogu dogoditi samo zbog razlike između istih. Tako još više i s Bogom. Ako se Bog objavljuje ljudima, njihovo je iskustvo odmah ono o njegovu misteriju“.⁸ Paradoksalno ali istinito! Samo poštujući distance moguće je ući u zajedništvo s Bogom i s drugim.

Možemo, dakle, zaključiti da je prvotna služba čitača naviještaj Božje riječi liturgijskoj zajednici koja od njega zahtjeva poznavanje i življenje Božje riječi u osobnom životu. Kao što je Riječ Božja radikalno zahvaćala život proroka tako je potrebno da zahvati i prožme i život čitača kako ne bi došlo do bolnog raskoraka između života i službe koji će imati negativne posljedice i za sam navještaj kao na primjer neautentičnost i licemjerje. Poput proroka čitači su pozvani navještenu Riječ potkrijepiti svjedočanstvom osobnog života koji neće biti u kontradikciji s navještajem. Kako bi, dakle, navještena Riječ mogla zaživjeti kao objava, poziv i zajedništvo potreban je prijelaz Riječi iz obreda u život. U protivnom ne možemo govoriti o odgovornom i autentičnom vršenju povjerene im službe. Stoga služba čitača pretpostavlja dubok, plodonosan i bogat duhovni život, dokazanu ljubav i sposobnost služenja crkvenoj zajednici, odluku da se predano i s ljubavlju posveti povjerenu poslanju, dostatne sposobnosti te čvrstu odluku da će živjeti osobnu duhovnost koja je duhovnost služenja.

Na kraju potrebno je naglasiti da služba čitača nije ograničena samo na liturgiju. Čitač treba biti u stanju da ju utjelovi i navijesti osobnim životom. Naime čitač treba biti svjestan, jednako kao i svaki drugi vjernik, da biti kršćanin ne znači samo besprijeckorno izvršavati propisane crkvene norme nego da Riječ koju naviješta treba zahvatiti njegov cjelokupni svagdanji život koji je preobražen živom vjerom hranjenom Božjom riječju. U protivnom i za njega vrijede Isusove riječi upućene farizejima: „Tako dokidate riječ Božju...“ (Mk 7,13).⁹ Naime biti kršćanin ne pomaže nam toliko živjeti drugi život koliko živjeti ovaj život na drugačiji način. U tom svjetlu liturgijska funkcija čitača

⁸ G. Auzou, *Dalla servitù al servizio. Il libro dell'Esodo*, Bologna, 1976., str. 211.

⁹ Diocesi di Brescia, ufficio liturgico, *La proclamazione della Parola di Dio nell'assemblea*, http://www.diocesi.brescia.it/diocesi/uffici_servizi_di_curia/u_liturgico/documenti/proclamare.pdf (19.10.2015).

postaje sakramentalni znak, tj. predstavlja posebno i značajno posredovanje između Boga, biblijske objave i zajednice koja svoj hod vjere živi u vremenu. Ne možemo i ne smijemo pritom nikada zaboraviti činjenicu da je Biblija rođena u liturgiji i za liturgiju i da se u njoj svaki dan iznova vraća kao živa Riječ.¹⁰

No, da bi Božja riječ pronašla put do srca liturgijske zajednice i da bi u njemu odzvonila kao objava Boga ljubavi i života, kao poziv na osobni susret i kao zajedništvo u međusobnu prihvaćanju i poštivanju, te kako bi se u njemu utjelovila kao Živa riječ spasenja potrebno je da čitatelj obrati pozornost na neka od temeljnih pravila i načela liturgijskog čitanja i ponašanja.

3. Praktične smjernice za autentični navještaj Riječi u liturgiji

Prije negoli donesemo neke od praktičnih uputa želimo ukazati na nekoliko činjenica koje predstavljaju prvi i nužni korak za što autentičniji i uspješniji navještaj Božje Riječi u liturgijskoj zajednici:

- Čin u liturgiji kojim se želi postići da drugi čuju Božju riječ redovito nazivamo „čitanje“ (Prvo čitanje, Drugo čitanje). Međutim, nije samo pitanje dobrog i razgovijetnog čitanja nego je riječ i o osobnom svjedočanstvu o navještenim riječima, o zalaganju za ono što se tvrdi, o favoriziranju slušanja od strane onih koji su pozvani da prihvate ono što su čuli. Koncept navještaja ne može se dakle zamijeniti s konceptom čitanja. Navijestiti ne znači samo dobro čitati, nego učiniti javnim, navijestiti, ispovjediti, objaviti. Navješćujući se zaziva i štuje Božja Riječ, javno se deklarira njezina vrijednost i značenje, ispovijeda se osobna vjera u Onoga koji nam je povjerio tako lijepu i odgovornu službu naviještanja. U konačnici navještaj djeluje na slušatelje kako bi mogli zauzeti stav vjere u svijesti da se nalaze ispred Boga – autora poruke.¹¹
- Nadalje kako ističe Milan Šimunović službi se čitanja treba posvetiti daleko veća pozornost

Jer ne radi se samo o tome da netko lijepo čita, pa makar imao i veću naobrazbu. Naprotiv, Božjoj riječi pristupa se iz vjere i dubokoga poštovanja. Čitač je navjestitelj Božje riječi, Vesele vijesti, glasonoša koji prenosi Božje misli, i to s posebnoga mjesta koje nazivamo ambon ili besjedište. Budući da Crkva, kako kaže Koncil, »časti božanska Pisma kao samo Gospodinovo Tijelo«, nije dobro da svećenik, ili bilo tko drugi, daje da ta knjiga »kruži« po crkvi, u potrazi tko će čitati pa se dogodi da ostane negdje po strani. Ta knjiga mora biti na ambonu. Prisjetimo se nemalog broja slučajeva gdje se djeca muče s Pavlovima poslanicama, čije su rečenične konstrukcije dugačke, a da i ne govorimo o dubinama poruka. Zbog važnosti te službe službeni čitač ne bi mogao biti prije proslavljenoga sakramenta Potvrde, odnosno vjernici koji su

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto.

proslavili sve predviđene sakramente i koji se odgovorno postavljaju prema onom što čitaju. Jer to je u Crkvi časna služba.¹²

- „Zbog važnosti i odgovornosti službe čitači moraju proći određene seminare [...] trebaju biti članovi liturgijske zajednice i sudjelovati u biblijskim večerima na koji se razmišlja o nedjeljnim čitanjima. Uvodi koji se nalaze u nedjeljnom misalu ABC osnovno su pomagalo da čitač uoči temeljnu poruku onoga što čita. Valja voditi računa i o tome da bi čitači bile čak i stalne osobe, za što je predviđen i poseban *obred primanja* u tu službu“.¹³
- Potrebno je da čitač nauči razlikovati književne vrste budući da je Biblija pisana u različitim vremenskim razdobljima, od različitih autora i u različitim oblicima. Naime jedan povijesni ili narativni opis događaja nije isto što i proročki govor; psalam nije isto što i poučna knjiga; evanđeoski izvještaj nije isto što i poslanica, itd.¹⁴
- Čitač tijekom pripreme kao i tijekom samog navještaja treba misliti na zajednicu, na njezin unutarnji sastav i osobine koje ju određuju. Prema tomu valja prilagoditi ton glasa, poglede, povezanost sa zajednicom šutnjom, stanke, te jednostavno rečeno uspostaviti plodonosno priopćavanje riječi. Odnosi zajednice i čitača obilježeni su ne samo službom čitača nego i svakodnevnim životom u zajednici. Stoga bi bilo poželjno da se čitač i zajednica međusobno poznaju jer bi čitač trebao biti njezin pomoćnik u prihvaćanju Riječi.¹⁵
- Čitač se treba pripremiti za čitanje na način da više puta i naglas pročita biblijski tekst ako je moguće pred osobom koja poznaje liturgijska pravila. Nadalje potrebno je da čitač uoči ključne riječi u liturgijskom tekstu koje će navijestiti i ako je potrebno da ih podcrta ali ne u lekcionaru nego u *Živom vrelu* ili na fotokopiranom tekstu. Posebnu pozornost treba obratiti na riječi koje se lako čitaju u sebi ali koje je na glas teže izgovoriti. Ali u okviru samog bogoslužja neka se čita – ako je ikako moguće – samo iz lekcionara.¹⁶ Naime, „u prethodnim napomenama obnovljenoga Rimskog misala stoji ova važna napomena: «Da bi vjernici slušajući božanska čitanja mogli steći u sebi ugodan i živ osjećaj Svetoga pisma, potrebno je da čitači određeni za tu službu budu zaista sposobni i brižno pripremljeni» (br. 66). Stoga je neprimjereno i nedolično da se službu čitanja u bogoslužju povjerava tako reći bilo kome i da se čitanje u bogoslužju obavlja nemarno i nepripremljeno“.¹⁷
- Čitači trebaju posjedovati i određene kompetencije. No, ljudsko čitanje samo po sebi je nesavršeno. Naime u liturgijskom čitanju ljudi čitaju

¹² M. Šimunović, *Liturgijska zajednica – služba čitača*, http://www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_php&Itemid=41&news_ID=19604 (19.10.2015).

¹³ Isto.

¹⁴ B. Škunca, *Bogoslužje u župnoj zajednici*, Hrvatski Institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1997., str. 49.

¹⁵ *Liturgijski čitač*, <http://ministrantski-vodic.jimdo.com/broj-6/liturgijski-%C4%8Dita%C4%8D/> (19.10.2015).

¹⁶ B. Škunca, *Bogoslužje u župnoj zajednici*, Hrvatski Institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1997., str. 47.50.

¹⁷ Isto, str. 47.

drugim ljudima što neminovno sa sobom donosi i ljudske nesavršenosti i pogreške kao što su tih i monoton glas, nerazgovijetan izgovor, nepovezan izričaj, čitanje bez topline, nedostatak pauza, krivi naglasci, itd. Riječ je o nedostacima koji proizlaze iz manjka temeljnih pravila dobre dikcije koju, možda zbog nesvjesne površnosti, veliki dio čitača misli da ne treba naučiti. Dakako ne radi se o tome da čitači budu profesionalci. Ali nije dovoljno da čitanje bude samo razgovijetno i jasno. U liturgiji je potrebno prije svega čitati srcem koje će Božju riječi navijestiti s toplinom, srdačnošću, svečanošću i poštovanjem. Liturgijski navještaj isključuje teatralno čitanje. Radi se o tome da čitatelj svaku Božju riječ pročita s otvorenim srcem ispunjenim ljubavlju i poniznošću. Na taj način ljubav će onemogućiti brzo i površno čitanje dok će ga poniznost držati što dalje od ispraznog naglaska i hladnog navještaja.¹⁸

- Čitač treba voditi računa o osnovnim zakonitostima čitanja koje iako nemaju posebno liturgijsko obilježje u liturgiji moraju malo pomalo zadobiti „sakralnu“ ili „duhovnu“ boju. Stoga u nastavku donosimo neke od najznačajnijih¹⁹:

– *stanke*

Tijekom priprema čitač treba odrediti stanke u tekstu. Ako je potrebno može ih označiti unutar teksta običnom olovkom, napose ako je riječ o lekcionaru tako da se kasnije mogu lako izbrisati. Bernardin Škunca²⁰ savjetuje označavanje stanki kosom crticom (/). Jedna kosa crtica predstavlja kratku stanku (jedna sekunda), dvije kose crtice dužu stanku (dvije sekunde) a tri kose crtice zastoj (tri „male“ sekunde – obično na kraju čitanja prije *Riječ Gospodnja*). Stanke su nužne kako bi slušatelji mogli razumjeti tekst i kako bi riječi koje čuju imale dovoljno vremena da dopru do njih te prime određeno značenje. Šutnja za vrijeme čitanja omogućava onima koji ne čitaju da razumiju ono što čuju. Stoga čitač treba uvijek imati na umu da slušatelji, za razliku od njega, nemaju tekst pred očima. Čitač treba napraviti stanku svugdje gdje je točka, prije riječi koju želi naglasiti, prije važnog glagola (Gospodin / side), prije broja (bijaše / četrdeset i četiri tisuće ljudi), prije prijelaznih izraza: sada, dakle, tada...

– *ritam*

Iako podjela na stanke već po sebi teži prema uspostavljanju ritma potrebno je odrediti ritam cjelokupnog teksta. Hrvatski jezik prema svom ritmu teži prema subjektu. Na primjer: „Narod koji je u tmini hodio *svjetlost* vidje

¹⁸ Diocesi di Brescia, ufficio liturgico, *La proclamazione della Parola di Dio nell'assemblea*, http://www.diocesi.brescia.it/diocesi/uffici_servizi_di_curia/u_liturgico/documenti/proclamare.pdf (19.10.2015).

¹⁹ Prema B. Škunca, *Bogoslužje u župnoj zajednici*, Hrvatski Institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1997., str. 51-57.; *Come proclamare la parola di Dio*, http://www.parrocchiamontemerlo.it/index.php?option=com_content&view=article&id=66%3Alettori-consigli&catid=29%3Aliturgia&Itemid=57 (17.10.2015).

²⁰ B. Škunca, *Bogoslužje u župnoj zajednici*, Hrvatski Institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1997., str. 47.50.

veliku“. Pri tom dakako i imenični pridjev prati ritam rečenice pa ćemo tako u navedenoj rečenici imati dvije naglašene riječi: *svjetlost* i *veliku*. No, ritam često ide i prema predikatu. Tako je na primjer u izrazu: „Iako me ne poznaš, *naoružah* te: nek se *znade* od istoka do zapada da izvan mene *sve je ništavilo*“ potrebno naglasiti tri glagolska oblika: *naoružah*, *znade* i *sve je ništavilo*.

– *Brzina*

Čitač nadalje treba paziti na brzinu čitanja koja bi trebala biti sporija nego u govoru. Čitač počinje čitati u dobroj brzini kada ima osjećaj da je prespor. Brzina ovisi o veličini bogoslužnog prostora (što je prostor veći to je čitanje sporije zbog udaljenosti koju glas treba prijeći do slušatelja iako je ozvučenje savršeno), o vrsti teksta koji se čita (npr. psalam treba čitati sporije od izvještaja o prelasku preko Crvenog mora); o buci (kada postoji neki zvuk koji ometa kao na primjer djeca, vrata, zvuk prve pomoći... treba prekinuti čitanje dok buka ne prestane). Čitanje treba usporiti i ako u bogoslužnom prostoru dolazi do jeke. No, ne bi valjalo da dužina trajanja predstavlja problem jer se radi o dostojanstvu obrednog čitanja koje ima svoje nepovredivo vrijeme. Dakako time se ne misli na neko neukusno otezanje niti tvrdu ukočenost u navještaju liturgijskih tekstova.

– *Razgovjetnost*

Čitači u bogoslužju ne mogu biti oni koji zbog nekog prirođenog ili drugog nedostatka nisu sposobni razgovijetno čitati i dolično navijestiti bogoslužnu poruku. Takve osobe mogu vršiti nego drugu službu u Crkvi koja će više odgovarati njihovim sposobnostima koje dakako imaju. Vezano uz razgovjetnost Bernardin Škunca donosi sljedeća pravila:

1. razgovijetno izgovarati početna slova svake riječi („**U** početku **b**ijaše **r**iječ **i** riječ **b**ijaše **kod Boga**“);
2. ne stapati dvije riječi u jednu jer to hrvatski jezik ne poznaje, što se postiže poštivanjem prvoga pravila;
3. dati važnost (vrijeme) vokalima ili samoglasnicima jer se preko njih postiže ljepota i poetičnost teksta („**U ono vrijeme reče Isus učenicima svojim**“);
4. čisto i razgovijetno izgovarati dvojake suglasnike („On će ti **gl**avu satirati, a ti ćeš mu **vr**ebati petu“);
5. ne gutati slova ili slogove („Gospodin me pozva od krila **mat(e)r(i)na...**“).

– *glas*

Redovito je pravilo da se u bogoslužju čita opušteno i radosno s povišenim glasom ili s proročkim zanosom pri čemu je potrebno razlikovati književne vrste. Tako na primjer treba razlikovati „glas“ psalma od „glasa“ prispodobe,

„glas“ Isusovih riječi od „glasa“ apostolskih poslanica. Nadalje glas treba usmjeravati prema slušateljima a ne ga zadržavati u grlu svjesni da u javnosti uvijek treba govoriti obraćajući se najudaljenijim osobama.

– *ton*

Čitanje u bogoslužju nije pjevanje (osim, dakako ako se „čitanje“ pjeva) niti je kazališni (teatralni) nastup. U običnom liturgijskom čitanju valja izbjegavati „umjetni glas“, polupjevani recitativ, prevelike oscilacije tonova, previše očite dijalektalne naglaske. Valja pronaći ton sabranog i dostojanstvenog čitanja, što ga možda najbolje opisuje izraz „navještaj“. Iako je ton vrlo osobno obilježje svaki se čitač mora vježbati u pronalasku osobnog tona. Pritom može biti korisno sljedeće načelo: završetak rečenice ne treba bilježiti punim padom glasa, nego spuštanjem glasa na pola razine između tona u tijeku čitanja i završne točke.

– *držanje / stav*

Ponašanje čitača započinje u trenutku u kojemu se približava ambonu. Stoga čitač ne bi trebao krenuti s mjesta prije negoli se završi prethodna radnja niti prilaziti skraćenim putem, nekako prikriveno ili žurno nego će prilaziti središtu euharistijskog oltara, duboko mu se nakloniti i doći do ambona. Nakon što je stigao do ambona podesit će mikrofona prema svojoj visini te provjeriti je li lekcionar otvoren na dobroj stranici nakon čega će zauzeti stav čitača: uspravno tijelo, glava ravna kako bi glas mogao nesmetano stići do slušatelja, ruke položene na krajevima lekcionara ili skupljene malo niže. Kad završi čitanje koje treba biti opušteno, zanosno i dostojanstveno pri čemu će voditi računa i o pravilnom disanju, čitač će kratko zastati kod ambona, potom se vratiti istim putem i na isti način na koji je i došao.

– *odijevanje*

Posljednji ali ne manje važan element je odijevanje. Naime prvi je zahtjev od strane čitača da bude prikladno i dostojanstveno odjeven. Drugim riječima treba izbjegavati neprimjereno i izazovno odijevanje i ponašanje koje na bilo koji način može umanjiti dostojanstvo i ozbiljnost bogoslužnog čina i Božje Riječi. Jednako tako čitač treba biti trajno svjestan da u središtu navještaja nije on niti njegova riječ, nego Bog i Božja spasenjska riječ. Stoga će izbjegavati privlačenje pozornosti bilo riječju, bilo ponašanjem i odijevanjem ne zaboravljajući pritom da je čitač u službi a ne u središtu bogoslužja.

Zaključak

Nakon promišljanja o čitaču kao navjestitelju riječi Božje u liturgiji možemo reći da je služba čitača lijepa ali u isto vrijeme i odgovorna služba u Crkvi kojoj treba pristupati s radošću i ozbiljnošću. Riječ je o služenju koje je u Crkvi uvijek bilo smatrano čašću i kojemu se ne može pristupiti pod svaku cijenu niti ga se treba smatrati privilegijem ili pravom pojedinaca. Naprotiv

riječ je o služenju Bogu i zajednici koje ne može biti izvršeno bez određenih sposobnosti i adekvatnih priprema.

Stoga u svojem časnom i odgovornom služenju Bogu i zajednici čitači su pozvani da poput proroka budu autentični navjestitelji Božje riječi koja će u njima i po njima doprijeti do srca svakoga čovjeka ali koja će ponajprije, u osobnom susretu, zaživjeti u njihovom srcu. Tek tada glas koji su „posudili“ Bogu biti će doista glas Radosne vijesti koja će u srcu liturgijske zajednice pronaći svoj dom i uroditi spasenjskim plodovima.

Dr. sc. s. Silvana Fužinato